בס"ד

קונטרס

בירורי הלכות,
דינים, הידורים וחומרות
למצוות ג' בדי הדס

מהדורה
מפוארת ומורחבת
לקראת חג הסוכות
הבעל"ט

ענף עץ עבות

וענף עץ עבות, זהו הדס. כך דרשו בגמרא (סוכה לב ע"ב):

ענף

תנו רבנן ענף עץ עבות שענפיו חופין את עצו, ואי זה הוא, הוי אומר זה הדס.

ופירש רש"י: ענף עץ עבות - שכולו ענף, שהעץ מחופה בעלין על ידי שהן עשויין בקליעה, ושוכבין על אפיהן.

עץ

עוד דרשו בגמרא שם: רבי אליעזר בן יעקב אומר ענף עץ עבות עץ שטעם עצו ופריו שוה, הוי אומר זה הדס.

עבות

תנו רבנן קלוע כמין קליעה ודומה לשלשלת, זהו הדס.

ובפירוש רש"י: **עבות** - מעשה שרשרת, שיהו מורכבין זה על זה.

הדס מצרי

"אסא מצראה" - כשה. והיינו **הדס המצרי** (רש"י), שיש לו שבעה או תשעה עלים בכל קן. ונקרא כן על שם שהדסים כאלו היו גדלים **במצרים**, או על שם שהם גדלים על **המיצר** של השדה **ומתוך שיש לו מקום פנוי הוא משבח ומצליח** (רש"י), או על שם שהעלים שלו **צרים** מאד (רבינו חננאל).

אע"פ שיש להדס זה שם לוואי - כשה, כי 'עץ עבות' אמרה תורה מכל מקום (סוכה לג ע"א).

יש אומרים שהכוונה ל'הדסי אקטע' הידועים, בדומה לזה מצוי גם הדס מזן תימני, שיש להם כמה עלים בכל קן. והם כשרים אפילו אם נושרים כמה מן העלים, כל זמן שנשאר שלשה בכל קן.

הדסי אקטע

הדסי אקטע

השדרה של **לולב** דומה לשדרה של אדם, **וההדס דומה לעין, וערבה** דומה לפה, **והאתרוג** דומה ללב.
(ויקרא רבה ל, יד)

הדור

חופים

ענפיו חופים את עצו. צריך שיהיו העלים שוכבין על העץ ראשו של זה בצד עוקצו של זה, כדי שיהיו חופים את כולו. ויש סוברים שאין צריך אלא שיהיו חופים את רובו, ואין צריך שיהיו ראשו של זה בצד עיקרו של זה.

אם אין ענפיו חופים את עצו, יש סוברים שהוא פסול. ויש מהראשונים שסוברים שכל עיקר של ענפיו חופים את עצו לא נאמר אלא לסימן בלבד, שיהא מין כזה שדרכו בכך, אבל לא שצריך שיהיה כך. וכתב בבכורי יעקב (תרמו סקי"א) כי נאה ביותר שיהיו עליו חופים את עצו, אבל אינו מעכב, ואף אם הקינים רחוקים זה מזה כשר.

הדס שהעלים שלו אינם שוכבים על הקנה אלא נפרדים ונוטים כלפי חוץ, יש מהאחרונים שכתב שאינו נקרא עליו חופים את עצו - ופסול. ויש שכתבו כי אינו מעכב כלל, ואף אם העלים נוטים כלפי חוץ או למטה ואינם מכסים את העץ - כשה. כי אילו היו משכיבים אותם היו חופים את העץ, ואי"צ שיהו שוכבים על עצו ממש.

כשם שבאורכו של ההדס צריכים עליו להיות חופים את עצו, כן גם ברוחב העץ צריכים להיות העלים חופים את עצו, ולפיכך צריך שיהיו העלים בגובה שוה כדי שיהיו חופים את רחבו.

עבות

ענף עץ עבות האמור בתורה, הוא הדס שעלים שלו גדלים שלשה שלשה בכל קן וקן, דהיינו שג' עלים

פרי עץ הדר - זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה הוד והדר לבשת. **כפות תמרים** - זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה צדיק כתמר יפרח. **וענף עץ עבות - זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב והוא עומד בין ההדסים. וערבי נחל** - זה הקדוש ברוך הוא, דכתיב ביה סולו לרוכב בערבות ביה שמו.
(ויקרא רבה ל, ט)

יוצאים מעוקץ אחד בשווה, שאין אחד מהם גבוה מחבריו. (שו"ע סי' תרמו סעיף ג)

וכן אמרו בגמרא: **איזהו עבות, שעומדים שלשה שלשה עלים בקן אחד** (סוכה לב ע"ב).

ופירש **רש"י** שמתוך עוקץ אחד יוצאים שלשה עלים. אך **התוס'** כתבו כי חומרא גדולה היא זו, ואינו מצוי כלל שיצאו מעוקץ אחד, אלא **צריך שיצאו שלשה עלים סמוכים זה לזה בעיגול אחד - שאין אחד מהעלים גבוה או נמוך מחברו** - אף על פי שכל אחד יוצא מעוקץ מיוחד.

הדס שוטה

אבל היו שנים ואחד, כגון שני עלים עומדים בשוה ועלה השלישי למעלה מהם, או שהשלישי יוצא למטה מהשנים ועולה ורוכב על גבי השנים - אין זה עבות, ונקרא הדס שוטה, שאינו מין הדס הכשר כלל.

לכן, אם אין שלושת העלים יוצאים מנקודה אחת ממש בגבעול, אלא זה למעלה מזה, נקרא הדס השוטה והוא פסול.

וכן אם היו שני העלים בשווה זה כנגד זה, והעלה השלישי למעלה מהן - אין זה עבות אלא הדס שוטה נקרא, ופסול.

חוט המקיף

מובא בשם האחרונים שצריכין ליזהר מאוד בזה, כי לפעמים נראה לעין שהוא עבות, וכשמתבוננים בו היטב רואים שאין שלושת העוקצים יוצאים בשווה, אלא אחד מהם נמוך או גבוה מעט, והרי הוא הדס שוטה ופסול.

לפי שימי החג הם ימי שמחה גדולה לישראל, ואז ישמחו בני אדם שמחה רבה, וידוע מצד הטבע כי ארבעה המינין כולם משמחי לב רואיהם.

ועוד יש בארבעה מינין אלו, שהם דומים לאיברים שבאדם היקרים. **שהאתרוג דומה ללב** שהוא משכן השכל, לרמוז שיעבוד בוראו בשכלו. **והלולב דומה לשדרה** שהיא העיקר שבאדם, לרמוז שיישיר כל גופו לעבודתו ברוך הוא. **וההדס דומה לעינים, לרמז שלא יתור אחר עיניו ביום שמחת לבו. והערבה דומה לשפתים,** שבהן יגמור האדם כל מעשהו בדבור, לרמוז שישים רסן בפיו ויכוון דבריו, ויירא מהשם אף בעת השמחה. (ספר החינוך)

אכן המדקדקים בודקים שהעלים אכן יוצאים בשורה אחת ישר, היינו כאשר מקיפים את שלושת עוקצי העלים בחוט אחד דמיוני סביב הגבעול, צריך שהחוט יעבור דרך שלושת העוקצים כאחד, מבלי שאחד מהם יהיה גבוה או נמוך מחבריו אפילו כמלא נימא.

על פי המציאות רובם של ההדסים אין עוקצי שלשת העלים יוצאים ממש בגובה שוה בדיוק, ומובא בשם החזון איש ז"ל, כי אם יש קו הנפגש בהיקפו עם כל הג' שרשים שפיר דמי, ואף שבשורש אחד הוא נפגש מלמעלה ובאחד מלמטה.

ופירוש הדברים שהעוקץ (הבסיס ששם תחילת יציאת העלה מן הענף) תופס שטח מסויים על גבי הענף, ואם בעלה אחד הוא מתחיל בגובה שבו כבר הסתיים העוקץ בעלה השני פסול, אבל אם מתחיל במקביל לסוף העוקץ הסמוך לו שפיר דמי, אף על פי שאין כל ג' העוקצים מתחילים בקו ישר, אם יכול להקיף כל הג' שרשים בחוט בעיגול אחד ג"כ שפיר דמי.

לסיכום דבריו של החזו"א, כי לכל הפחות יש להכשיר, כל שאילו נמחת קו אופקי או מעוגל ויפגוש הקו את כל שלשת עוקצי העלים של הקו, ונחשב זה כמשולש בודאי והרי הוא כשר לכתחילה, ואע"פ שאותו קו יפגוש את עוקצי העלים באופן שונה, ולמשל שיהא הקו האחיד באחד העוקצים בחלקו העליון של העוקץ ואת העוקץ האחר בחלקו האמצעי של העוקץ ואת העוקץ השלישי בחלקו התחתון של העוקץ, וכן בכל כיוצא בזה, וגם במראית העין ניתן להבחין בשיעור זה, והוא הנקרא "חוט המקיף".

להלכה למעשה מכשירים רוב גדולי הפוסקים עד הפרש של מלימטר וחצין.

כל הנוטל לולב באגודו **והדס בעבותו**, מעלה עליו הכתוב כאילו בנה מזבח והקריב עליו קרבן, שנאמר אסרו חג בעבותים עד קרנות המזבח. (סוכה מה ע"א)

הדר

הדר

הדס שאינו הדר - **פסול.** ואף על פי שלא נאמר בתורה אלא באתרוג, הוקשו כל ארבעה המינים זה לזה, לפי שהם כתובים בפסוק אחד, וכולם צריכים להיות נאים ומהודרים בתוארם וגידולם.

ולכן אם ההדס יבש, קטום, או שענבים שלו מרובות - פסול.

כל שהוא משום הדר, לדעת השו"ע הוא רק ביו"ט ראשון, אך בשאר הימים כשר. ולדעת הרמ"א פסול כל שבעה.

לפיכך כל אלו הפסולים שהם משום הדר, לבני ספרד יש לפסול רק ביו"ט ראשון, ולבני אשכנז פסול כל שבעת הימים.

הדס שהענף שלו כפוף או עקום - כשר, ואפילו עקום כמגל. וטוב שיעמידנו ביושר ע"י האגד.

סדק בגזע ההדס - כשר. ואם נסדק רובו - פסול, וכן אם נשבר.

הדס שיש בו עלים שהם משונים במקצת משאר העלים, כגון עגולים או כיו"ב - כשר, ויש לצרף גם עלים אלו לשיעור השילוש של ההדס.

אלו **ארבע מינין** שכל אחד ואחד מישראל הולך ורץ ולוקח לו מהן להלל להקב"ה, והם **נראים קטנים בעיני אדם, וגדולים המה לפני הקדוש ברוך הוא.**
(ויקרא רבה ל, טו)

יבש

הדס היבש - **פסול.** והיינו שנתייבשו כל העלים. אבל אם הוא כמוש, ולא גמר להתייבש - כשר.

אם יבש העץ עצמו של הענף - כשר. וי"א שהוא פסול, אף אם העלים ירוקים.

שיעור היבשות: שהעלים יבשים עד שיהא **נפרך בצפורן**, או אם כופל את העלה ונשבר מצד כפילתו. ויש סוברים כי אם **עבר מהם הלחלוחית** ויצאו מכלל כמושים הרי זה יבש.

וי"א כי אינו נקרא יבש אלא אם **הלבינו** פני העלים, ואינם חוזרים למראיהם אף אם ישרו במים. אבל אם העלים עדיין ירוקים - כשר, כי אם ישרה אותם יום או יומים במים, יחזרו לכמות שהיו במשמושם ובמראיהם ועדיין לחים הם.

להלכה, אינו יבש אלא אם הלבין ונפרך, אבל עלה ירוק אף שנפרך בצפורן - כשר.

הדס שנתייבשו רוב העלים. אם נשאר בראש ההדס קן אחד של שלשה עלים לחים - כשר.

וי"א שצריך שישאר בכל אורך ההדס לכל הפחות שלשה קינים לחים, ובכל קן וקן עלה אחד לח, ואפילו יבשו שני העלים האחרים כשר, ובלבד שהעלה הלח יהיה השלישי שבאמצע הקן, שהוא רוכב על שני העלים האחרים, כי בו תלוי ההדר, שהוא נראה יותר. וזה העלה השלישי שבאמצע עומד בהיקף אחד בשוה עם השנים, אבל הוא באמצע בין שניהם ומכסה קצה השנים מן הצדדים ולכן הוא כאילו מורכב עליהם ונראה יותה. וי"א שצריך שישארו שלשה קינים לחים בראש ההדס, ויש שכתבו שלדעה זו די שאחד מהקינים הללו יעמוד בראש ההדס.

יבשו כל העלים ונשארו שלשה עלים כמושים, נחלקו בזה הראשונים, והכריעו האחרונים להחמיר ביום טוב ראשון שמצותו מן התורה, ולהקל בשאר הימים שהם מדרבנן.

פרי עץ הדר - זה **אברהם** שהדרו הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה. **כפות תמרים** - זה **יצחק** שהיה כפות ועקוד על גבי המזבח. **וענף עץ עבות - זה יעקב, מה הדס זה רחוש בעלין כך היה יעקב רחוש בבנים. וערבי נחל** - זה **יוסף** מה ערבה זו כמושה לפני ג' מינין הללו, כך מת יוסף לפני אחיו.
(ויקרא רבה ל, י)

יבשו שלשה העלים העליונים שבראש ההדס [אלו שבראשו ממש אף שאינם נראים], נחלקו בזה הפוסקים אם הוא פסול, שאפשר להקל כשאין אחר. ויש מן האחרונים שהציעו להסיר העלים העליונים ויהיה כשר לכתחילה.

יבש העץ שבראש הענף, הרי הוא כמו שנקטם (להלן).

הדס משולש שיש במקצת הקינים עלה אחד יבש, הרי זה כשר.

נקטם

הדס הקטום, שנקטם העץ בראש הענף, טוב להחמיר וליקח אחר, ובדיעבד אם אין לו אחר מותר לברך עליו, ובתנאי שהעלים מכסין מקום הקטימה ואינו נראה.

והוא שנקטם כל עובי העץ למעלה, אפילו משהו. אבל אם רק חלק מעובי העץ נקטם - כשר.

אין פסול נקטם אמור אלא בעץ ולא בעלים. ולכן אף על פי שנשרו העלים מראש ההדס ונשאר ראש העץ ערום כשר הוא, כל שנשאר בו רוב שיעור משולש, ואינו בכלל 'נקטם', ולכן עדיף שלא לחתוך את החלק הערום כי אז יהיה פסול.

מצוה מן המובחר שגם ראשי העלים העליונים לא יהיו קטומים כלל. אבל אם נקטמו העלים העליונים בלבד - כשר, ויש פוסלים. והכוונה ג' העלים העליונים שבראש ההדס ממש, ואף שאינם נראים כלל כי העלים שתחתם גדולים ורחבים ומכסים את העליונים והם בולטים וגבוהים יותר אין להתחשב בהם.

אם אחר שנקטם ראשו, עלתה בו בליטה הנעשית בראש העלה לפעמים בהדס, או כמין פרי ירוק, או גרגר או ציץ קודם שהוא פתוח שדומה לתמרה - כשר.

חלקי ענף היוצאים בין העלים, אם הם מפסיקים בקני ההדס בין עלה לחברו, אין מקפידים עליהם

פרי עץ הדר - אלו **ישראל**, מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. **כפות תמרים** - אלו **ישראל**, מה התמרה הזו יש בו טעם ואין בו ריח, כך הם ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. **וענף עץ עבות - אלו ישראל, מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה.** **וערבי נחל** - אלו **ישראל**, מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך הם ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים.
(ויקרא רבה ל, יב)

וי"א שעדיף לקטום אותם. אבל אם יוצאים בין קן לקן, לדברי הכל אין צריך לקטום, ומצד ההידור טוב שיקטום גם אלו.

ואם חושש שע"י קטימת הענפים יחתוך את בד ההדס, עדיף שישאיר את הענפים ולא יקטום.

הדס שבראשו מסתעפים שני ענפים אחד לכאן ואחד לכאן, אפשר לחתוך אחד מהם והענף השני יחשב כראש ההדס, והוא כשר אף אם הולך בשיפוע. אבל אם חתך את שני הענפים, דין ההדס כמו נקטם ראשו.

נקטם ראשו

נקטם ראשו

פרי עץ הדר - זו **שרה** שהידרה הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה. **כפות תמרים** - זו **רבקה**, מה תמרה זו יש בה אוכל ויש בה עוקצין, כך העמידה רבקה צדיק ורשע. **וענף עץ עבות - זו לאה, מה הדס זה רחוש בעלין כך היתה לאה רחושה בבנים.** **וערבי נחל** - זה **רחל**, מה ערבה זו כמושה לפני ג' המינין כך רחל מתה לפני אחותה.
(ויקרא רבה ל, י)

שיעור א

שיעור ההדס

שיעור אורך ההדס שלשה טפחים.

בשיעור הטפחים בזמננו נחלקו גדולי הדורות:

☜ **שיטת ההחזון איש**:
שיעור ג' טפחים הוא כ-29.4 ס"מ.

☜ **שיטת הגרא"ח נאה:**
שיעור ג' טפחים הוא כ-24 ס"מ.

לכתחילה נוהגים לקחת הדסים ארוכים מעט יותר כדי לצאת ידי חובת השיטות.

☜ **לפי שיטת ההחזון איש** -
צריך שיהיה לכתחלה שלושים ס"מ [11.8 אינטש], (ולהגר"מ פיינשטיין צ"ל 11 אינטש).

☜ **ולשיטת הגרא"ח נאה** -
25 ס"מ [10 אינטש].

יש הידור מצוה בהדסים ארוכים יותר מהשיעור (אם משולש דיו). ועוד יש בהם מעלה, שאם ינשרו עלים, בקל ישאר עוד רוב שיעור משולש. אך יש ליזהר שיצא שדרת הלולב למעלה מהם טפח.

אין העלים היוצאים למעלה מן העץ מצטרפים לשיעור זה, אלא צריך שיהיה שיעור זה בגוף העץ של ההדס.

בזכות **ולקחתם לכם ביום הראשון** הרי אני נגלה לכם ראשון. ופורע לכם מן הראשון - זה עשו הרשע דכתיב ביה ויצא הראשון. ובונה לכם ראשון - **זה בית המקדש** דכתיב ביה כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו. ומביא לכם ראשון **זה מלך המשיח** דכתיב ביה ראשון לציון הנה הנם ולירושלים מבשר אתן.
(ויקרא רבה ל, טז)

שיעור השילוש

לכתחילה צריך שיהיה כולו עבות, כלומר שיהיה ההדס משולש בכל השיעור ג' טפחים, דהוי הדר טפי, ובדיעבד די שיהא משולש ברובו. אך יש שחששו לשיטת הגאונים שצריך שיהיה ההדס כולו משולש [וי"א אפילו אם הוא ארוך יותר מהשיעור], ולא יחסר אף לא עלה אחד.

רובו האמור, הוא רוב משיעור הכשר להדס, שהוא שלשה טפחים, אבל לא רוב מכל אורך ההדס, שאם רוב הקנים של עלים היוצאים בתוך שיעור שלשה טפחים הוא עבות, הרי זה כשר.

ואף אם היה ההדס ארוך הרבה והרוב העבות היה מפוזר ולא רצוף, כגון שהיה ההדס ששה טפחים ובשיעור שני טפחים ומשהו מפוזרים היה עבות, כשר, ואף על פי שרוב ההדס אינו עבות. ואין צריך שהרוב הזה יהיה בראש ההדס, וכן אם אין שם רוב אין מועיל מה שהמיעוט המשולש הוא בראש ההדס.

רוב נקרא מעט יותר מחצי, דהיינו לפי שיעור חזו"א צריך לפחות 15 ס"מ משולש, ולשיעור הגר"ח נאה לפחות 13 ס"מ. ויש מקפידים שיהיה רוב הנראה לעיניים.

שיעור השילוש נמדד לפי שורשי העלים היוצאים מן העץ עצמו, ללא חלק העץ שלמטה מן העלים בתחתית הענף, וללא העלים העליונים הבולטים למעלה מעץ הענף.

יש ספק בדברי הפוסקים אם לחשב רוב לפי אורך ההדס או לפי מספר קיני העלים המשולשים. ולכן יש מחמירים כדברי שניהם, כי לפעמים העלים העליונים קטנים וצפופים יותר ואף אם רוב האורך משולש אין רוב הקינים משולשים, ולפעמים רוב הקינים משולשים אך אינם ברוב אורך ההדס.

אין צורך שיהיה הרוב ברצף אחד, אלא כל שרובו משולש אף אם מפוזר ואינו רצוף - כשר.

פרי עץ הדר - זו סנהדרי גדולה של ישראל שהידרם הקדוש ברוך הוא בשיבה טובה. **כפות תמרים** - אלו תלמידי חכמים שכופין את עצמן ללמוד תורה אלו מאלו. **וענף עץ עבות - אלו שלשה שורות של תלמידים שיושבין לפניהם. וערבי נחל** - אלו שני סופרים של דיינין שעומדים לפניהם וכותבין דברי המזכים ודברי המחייבין.
(ויקרא רבה ל, יא)

וכן אם ההדס ארוך יותר משלשה טפחים, והשילוש מפוזר בתוך ג' טפחים שבו [ולאו דווקא העליונות] – כשר.

אבל בהדס שהוא ארוך יותר משלשה טפחים, ורובו משולש ומפוזר באופן שאין הרוב בתוך ג' טפחים, נסתפקו הפוסקים ויש להחמיר בזה.

ויש מי שמחמיר בהדס ארוך שאפילו אם ג' טפחים העליונים משולש כולו, אם שאר האורך אינו משולש והוא רוב ההדס, הרי הוא פסול על שם רובו. ויכול לקצצו מלמטה עד שלא יהא הרוב לא משולש, ושמא י"ל דכמאן דליתיה דמי ויהיה כשר אף לשיטת הגאונים.

נשירת עלים

הדס שהיה משולש כדין ואחר כך נפלו ממנו עלים. אם נשאר בו רוב עלים – כשר. אם נשרו רוב העלים – פסול. והיינו שנפלו רוב משיעור ג' טפחים, אף אם נשארו רוב עלי ההדס כולו.

אם נשרו חלק מהעלים עד שלא נשאר רוב השיעור משולש – פסול.

יש החוששים לשיטת הגאונים שצריך שיהיה ההדס כולו משולש ואם נשר אפילו עלה אחד מכל שיעורו - פסול. וי"א כי גם לשיטה זו, מין עבות הוא ועדיין שמו עליו, ואם נשאר רוב בכל קן וקן, היינו שני עלים בכל קן – כשר.

לשיטת הסוברים כי די שיהא רוב שיעור ההדס משולש, י"א שאם ברוב הקנים נפלו אפילו עלה אחד מכל קן – פסול. וי"א שאם נפל מהרוב המשולש עלה אחד מכל קן - כשר, כי רובו ככולו.

הדס שיוצאים ממנו שבעה עלים בכל קן, ונשרו מהם ארבעה עלים מכל קן, אפילו הם רוב העלים, אם נשארו שלשה עלים – כשר. אבל נשארו רק שני עלים – פסול.

אמר הקדוש ברוך הוא יוקשרו כולם **אגודה אחת** והן מכפרין אלו על אלו. ואימתי הוא מתעלה, כשהן עשויין **אגודה** אחת, שנאמר ואגודתו על ארץ יסדה. לפיכך משה מזהיר לישראל **ולקחתם לכם ביום הראשון**.
(ויקרא רבה ל, יב)

נשירת חלקי עלה

עלה שנפל חלקו, אם נשאר רוב מכל עלה ועלה – כשר, כיון דרובו ככולו, אך אינו מהודר. אבל אם לא נשאר אלא מיעוטו של עלה, הרי זה כאילו נפל כל העלה.

עלים שנסדקו ונחלקו לשנים ושלשה חלקים, אף שלא נפל מהם כלום - יש פוסלים. ויש אומרים שאם לא נפל העלה, כשר.

עלי הדס שנתדלדלו והם תלויים למטה - יש להכשיר, אך החזו"א כתב להחמיר שאין זה דרך גידולו.

כמובן, בכל אלו אין לפסול ההדס אלא אם נפגמו רוב העלים משיעור הכשרו.

שיעור העלה

לכתחילה יש להקפיד שלא יהיו העלים ארוכים ורחבים יותר מדי, או קטנים מאד (כגרעיני שעורה).

הדס שעליו גדולים ורחבים, יש מהגאונים כתבו שנקרא הדס שוטה ופסול. ולכן יש שכתבו להחמיר שלא ליטול הדס שעליו גדולים יותר מפרק שני של אגודל, ועכ"פ נכון לחשוש לדבריהם שלא יהיו העלים יותר גדולים מצפורן האגודל. ויש מהראשונים החולקים על עיקר דין זה, וסוברים שאין הדס שוטה אלא הדס שאינו משולש.

עלים גדולים כשני צפרנים של אגודל, יש לפקפק אם הם כשרים. (גילוי דעת למהרש"ם סי' לה ס"ק כד). וכתב שם בשם עליות אליהו כי הגר"א השליך לארץ הדסים שעלים שלהם גדולים.

להלכה למעשה גם הדס שהעלים שלו גדולים מאד הרי הוא כשר לכתחלה.

הכוונה בכל זה, שאנו רומזין במצות הלולב זכותן של אבות, ומבקשים רחמים לפני הקב"ה שיגין עלינו בזכותם.
(רבינו בחיי ויקרא כג, מ)

עלים קטנים שאינם גדולים יותר מכשעורה - כשרים (תפא"י חולין פ"ג מ"א).

יש המהדרים על פי המסורת לקחת הדסי צפת, שהעלים שלהם קטנים וסמוכים זה לזה וחופים את עצו ומהודרים למצוה. וסימן לדבר **ענ"ף ע"ץ עבו"ת** - סופי תיבות **צפ"ת**.

פרדס הדסים בסביבת צפת

פרדס הדסים בסביבת טבריה

תניא, רבי מאיר אומר: אסתר שמה, ולמה נקרא שמה הדסה - על שם **הצדיקים שנקראו הדסים**, וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים.
(מגילה יג ע"א)

דינים

סדר אגידתן

מצוה לאגוד לולב, הדס וערבה יחד. וכיצד אוגדם? לולב באמצע, הדס מימין וערבה משמאל, ואפילו באיטר.

להנוהגים על פי סדר האר"י זללה"ה: צריך להניח הדס אחד מימין הלולב, והדס שני משמאל הלולב, וההדס השלישי באמצע שדרת הלולב, נוטה מעט לצד ימין. והערבה אחת מימין ואחת משמאל.

מצוה לאגדם באופן שיהיו ההדסים גבוהים מעט מן הערבות, ואף אם ארכם שוה או שהערבות ארוכות מן ההדסים מ"מ יאגוד את ההדסים אל הלולב מעט למעלה ממקום אגידת הערבות.

והטעם, כתב הלבוש, לפי שהוזכר ההדס תחילה בכתוב, ועוד כדי שיראוהו כשהוא מברך ולא יאמרו שמברך בלא הדס, ולכן טוב שלא להרבות בערבות שמא יתכסה ההדס. והגר"א כתב טעם ע"פ דברי המדרש שהדס כנגד העינים והערבה כנגד הפה, והעינים גבוהים מן הפה. ויש טעמים בזה על פי הסוד.

צריך שיהא השדרה של הלולב טפח גבוה יותר מראש ההדס, ויש לשים לב לכך בפרט אם יש לו הדסים ארוכים יותר מהשיעור, להניחם בגובה המתאים.

יש ליזהר בעת הכנסת ההדסים לאגד, וכן בעת הוצאתם, שלא ינשרו עלים מן ההדס ויפסל. לפיכך אם מחליף הדסים בתוך ימי החג, יפתח תחילה את אגד הלולב ואח"כ יחזור ויקשרם.

אמר רבן גמליאל, **הדס** - לריחו זכינו, לסיכתו לא זכינו.
(ברכות מג ע"ב)

תוספת הדסים

אף שבשאר המינים שבלולב אסור להוסיף משום בל תוסיף, בהדס הכל מודים דנוי מצוה הוא, ואם רצה להוסיף כדי שתהיה אגודה גדולה, מותר להוסיף יותר על שלשה. ואדרבה, נוי מצוה הוא, וכתיב 'זה אלי ואנוהו', ואמרו 'התנאה לפניו במצוות'.

יש שכתבו כי נהגו המדקדקים והמקובלים שלא להוסיף על שלשה הדסים. אך ישנם הנוהגים לקחת תשעה הדסים. ויש שנהגו שלא לפחות משלשים ושמנה הדסים - כמנין לול"ב, ויש נהגו בששים ותשעה - כמנין הדס, ויש שעשו שבעים - כנגד שבעים פרים, ויש שעשו עד מאה.

הדס לאחר מצוה

אין לנהוג מנהג ביזיון במצוות שהלכו להן. ולכן תשמישי מצווה, כגון סוכה ולולב וציצית ושופר, לאחר שעברה מצוותן נזרקים, ולא באשפה, אלא במקום נקי.

מנהג החסידים והמדקדקים. היו גדולי הדורות שמחבבים את המצוה ומשתמשים בהדסים הללו לבשמים של הבדלה במוצאי שבת, או שמצניעים אותם לשורפם באש של ביעור חמץ בערב פסח, כדי לעשות בהם מצוה אחרת, ועליהם נאמר מעלין בקודש.

הדס שאין בו ריח

במדרש אמרו כי ההדס יש בו ריח ואין בו טעם. וכן משמע בגמרא (סוכה ל ע"ב) כי הדס עומד להריח בו.

כל הלומד תורה ומלמדה ... - דומה **להדס במדבר**, דחביב. (ראש השנה כג ע"א)

אבל אף כשאין בו ריח כלל, יש אומרים כי אינו מעכב (תפא"י חולין פ"ג מ"א), והראיה ממה שאמרו בגמרא ואימא זית ואימא דולבא וכו'.

אך יש מי שרוצה לומר כי אחר שאנו יודעים על מין הדס הכשר שבימינו יש בו ריח, שוב אם אין בו ריח אינו בכלל ענף עץ עבות שאמרה תורה.

שמירת ההדסים

יש לשמור את ההדסים בשכיבה ובקירור, עדיף בדלת המקרר כדי שלא יקפא.

במשך החג יש לשמור אותם מאוזנים במקום מוצל וקריה.

יש לבדוק במשך ימי החג אם לא נפלו עלים מן ההדס או שיבשו. ויש להיזהר בעת החלפת הדסים והכנסתם כי מצוי מאד שיפלו עלים בלא שימת לב.

המלצות:

בעת הקנייה יש לשים לב שהעלים טריים ולא מתקרבים לכיוון התייבשות.

לאחר הקנייה כדאי לחתוך באלכסון ע"י מזמרה מעט בקצה העץ למטה, ולהניח בכוס עם מעט מים. יש ליזהר שהמים בכלי לא יהיו גבוהים מדי, הרבה מים יכול לגרום לנשירת העלים, ראו הוזהרתם.

יל"ע אם אין חשש "כבוש" כשלא כולו במים אלא רק קצהו, ועל כן עדיף לא להשאיר 24 שעות ברצף תוך המים. וכן כשמניחים הדס בתוך מגבת רטובה טופח ע"מ להטפיח יש להקפיד שלא יהיה כולו בתוכו כשיעור כ"ד שעות.

אזהרה ! בתקופה שלפני קטיפתם מהעץ עוברים ההדסים תהליך הצמאה, עקב כך תיתכן לפעמים צמיחה מחודשת במגע עם מים, או אפילו התייבשות מהירה של ההדס מיד לאחר מכן בעקבות כך. ויש לנהוג במשנה זהירות.

אמר הקדוש ברוך הוא לישראל, בזכות לקיחת הלולב אני מצילך מד' מלכיות הללו. **פרי עץ הדר** זו מלכות **בבל**, מה אתרוג זה דומה לזהב כך אנת הוא רישא די דהבא. **כפות תמרים** זו מלכות **מדי**, מה עסקו של לולב זה ארוך, כך המן נתלה על עץ ארוך של חמשים אמה. **וענף עץ עבות זו מלכות יון, מה הדס זה עשוי קליעה, כך מלכותם עשויה קליעה. וערבי נחל** זו מלכות **אדום**, שמכתבת טרוניא מכל אומה ולשון ומעכבת אותם בהם. (בראשית רבתי כה)

שביעית

דעת רוב פוסקים שאין בהדסים משום קדושת שביעית. אמנם בהדסים יש מקום להחמיר יותר מבלולב, כיון שמשתמשים בו להריח בשמים במוצאי שבת, ולכן יותר ראוי שיעשה מלאכת הגידול בדרך שליחות [שהמגדל הוא נכרי], או יקנה מאוצר בית דין.

בזמנינו אשר רוב ההדסים מגדלים אותם לצורך מצות ד' מינים, אין בהם קדושת שביעית אע"פ שיש בהם ריח, ולכן מותר ג"כ לשורפן בערב פסח עם החמץ.

אסור לקנות הדסים מאדם החשוד על השביעית.

יש מחמירים גם על שמור ונעבד בהדסי שביעית.

הדס משולש

בדיקת ההדסים בפרדס

להיכן אוליכם, לגן **הדס** - פי' לגן עדן.
(שבת קד ע"א)

פורמוס

חומרת האגלי טל

הדס שראש העץ ירוק ורך.

כתב בספר **אגלי טל** (מלאכת קוצה, סי' לב ס"ק נט אות יא): מה שמצוי בהדסים שבעודם רכים ראשם רך וירוק כירק, ולרש"י והראב"ד (דלא אמרינן רך שסופו להקשות נחשב לעץ) אין יוצאים בהם למצוה, כי בתורה כתיב 'ענף עץ עבות' והני לאו עץ נינהו, והרי הוא כנקטם ראשו שיש להחמיר ולפסול.

חומרא זו של האגלי טל שהענף הרך שבראש ההדס אינו מצטרף לשיעור, לא נזכרה בשום פוסק ראשון או אחרון, ונהגו להכשיר. אלא שבהדס כזה צריך זהירות יתר שלא יהיה נקטם ראשו ע"י המשמוש וכן שלא יהיה יבש, וכן שלא יהיה נכפף כל ראשו כלפי מטה שאין זה דרך גידולו.

ואף לדברי האגלי טל, אם יש שיעור הדס משולש בחלק העץ הקשה, ואין צריך לצרף את החלק העליון הרך, כשר הוא, ולא גרע מנקטם ראשו ועלתה בו תמרה דכשר.

האגלי טל עצמו כותב, כי אין להוכיח לענין דינא מדברי רש"י, כי י"ל דדברי רש"י הם לשיטת תנא יחידאה דלא אזלינן בתר לבסוף כלל, אך לדינא ס"ל כחכמים דאזלינן בתר לבסוף, וא"כ בהדס שסופו להקשות נקרא עץ. ורק לדעת הגהות אשר"י דקיי"ל לדינא דקנים רכים שסופן להקשות דינן כירק ולא כאילן לענין הגזירה שלא להשתמש באילן בשבת, הרי שגם בהדסים אין דינו כעץ, ולשיטה זו (וכן לדעת

הרואה **הדס** בחלום - נכסיו מצליחין לו.
(ברכות נז ע"א)

הראב"ד ע"ש) אמר שיש להחמיר לא לצרף חלק הרך לשיעור.

מדוע לא הזכירו הפוסקים חומרא זו?

רוב פוסקים ס"ל לדינא דדינו כעץ גם לענין שבת, ואין היתר בקנה רך שסופו להקשות. וא"כ הוא הדין בהדס שראשו רך וירוק, נקטינן דמצטרף לשיעור, וכשר הוא למהדרין ללא חשש כלל.

יש מבארים מה שלא נזכר זה בדברי שאר פוסקים, מכיון שאין ענף עץ נאמר אלא לסימן וזיהוי מין הדס הכשר, אך אין דין שצריך ליטול עץ דייקא.

אוכמי חכם

בינוני

שנינו בגמרא (מגילה יג ע"א) **אסתר לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדסה.** משמע מכאן דהדס הוא בינוני, ופשוט שאין הכוונה על אורך הענף, אלא על העץ שגדלים בו ההדסים, שעץ זה אינו ארוך ולא קצר אלא בינוני.

ואע"ג דבמסכת ר"ה (כג ע"א) נמנה ההדס בין עשר מיני ארזים, והרי הארז עץ גבוה הוא כנודע, ואיך אמרו על הדס שהוא בינוני.

שמא י"ל כי שני מינים הם, כמשמעות הפסוק שאמר עזרא (נחמיה ח, טו) **צאו ההר והביאו עלי זית ועלי עץ שמן ועלי הדס ועלי תמרים ועלי עץ עבות,** והקשו עליה בגמרא (סוכה יב ע"א) **היינו הדס היינו עץ עבות, אמר רב חסדא הדס שוטה לסוכה, ועץ עבות ללולב.** משמע כי אכן שני מינים הם, עלי הדס הוא הדס שוטה, ועץ עבות הוא הדס כשר. וא"כ יתכן לומר כי

הדס שוטה הוא בכלל עצי הארזים, וענף עץ עבות הוא עץ בינוני וכשר למצוה.

וכן כתב בפירוש **אבן עזרא** על התורה (ויקרא כג, מ) כי הם שני מינים, גבוה ונמוך. ויש שלמדו ממשמעות דבריו שהנמוך פסול לנטילת לולב.

כיום, רוב ההדסים המשווקים לציבור, גדלים בשיחים נמוכים, מלבד הדסי אקטע הגדלים בעץ גבוה יחסית. וזה לכאורה דלא כראב"ע, הפוסל בנמוך. וגם אין הדס זה בינוני, אלא קצר.

אך הרא"ש (סוכה פ"ג סי' יד) מביא בשם רב פלטוי גאון, כי אע"ג דמן המקרא היה משמע דשני מינין הן, מכל מקום מין אחד הוא, אלא שזה עליו עבות וזה לא, ומה שחלקו הכתוב לשנים, לא משום ששני מינים הם, אלא אמר להם עזרא שידקדקו ויחפשו להביא עבות למצות לולב, ומעלי הדס יביאו לעשות סוכה.

נמצא כי לפי דעה זו הדס נמוך הינו הדס שוטה ואינו עבות. והרי לפנינו שיחים נמוכים עם הדסים שהם עבות, כלומר משולשים ולא שוטים, אם כן ע"כ שייכים הם למין הדס שהוא כשר, ובטבע צמיחתו גבוהה יותר, אלא שהמגדלים קוצצים או שורפים את העץ כדי להשביח את היבול, ולכן הינם נמוכים, אך לא בעצם. וא"כ כשר הוא זה גם לדעת הראב"ע.

ליברמן שטיין
הדסים מובחרים עם שילוש כשיטת חזו"א ובריסק
בריסקער הדסים
פרישע אפענע בינטלער
כלילת יופי!
שילוש למהדרין מן המהדרין
כשיטת חזו"א ובריסק
בהמלצת גדולי הדור שליט"א
חדר שבהדס
בארא פארק
ביהמ"ד מטה אפרים
5608 13 Ave.
שווארטץ אתרוגים
5000 14 Ave.
וויליאמסבורג
וועכטער אתרוגים
163 Rutledge St.
ביהמ"ד קרעטשניף
12 Spencer St.
לעיקוואד
ביהמ"ד חוסט
75 Linden Ave.
ביהמ"ד לימיוב
1012 Hearthstone Dr
מאנסי
ביהמ"ד בית שערים
2 Sherwood Ave.
ביהמ"ד וועגרוב
141 Maple Ave.
קרית יואל
היכל הקודש ברסלב
8 Hayes Ct
For info call: 845-HQ-HADAS (845-474-2327)
info@LSHadassim.com